

**„В ТЪРСЕНЕ“ НА ЕДНОСЪСТАВНИ ГЛАГОЛНО-ЛИЧНИ
ИЗРЕЧЕНИЯ В АНГЛИЙСКИ ЕЗИК
(В СЪПОСТАВКА С БЪЛГАРСКИ И РУСКИ ЕЗИК)**

Цветелина Йовчева
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

**“IN SEARCH” OF ONE-MEMBER VERBAL SENTENCES
IN THE ENGLISH LANGUAGE
(IN COMPARISON WITH BULGARIAN AND RUSSIAN)**

Tsvetelina Yovcheva
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The types of one-member sentences in the English language are not studied in depth in the scientific works of the recent past. Moreover, these structures seem to be totally neglected in contemporary research. Our article aims to focus the attention of the linguists on one-member sentences and to outline the problem areas in their study. The main purpose of this publication is to prove the existence and use of definitely-personal and generalized-personal one-member sentences in English. Imperative sentences are used as examples of such. They are compared to similar one-member structures in Russian and Bulgarian.

Key words: one-member sentences, definitely-personal one-member sentences, generally-personal one-member sentences, imperative sentences

В съвременния глобализиран свят изглежда все по-трудно да се отсее специфичното в една култура, респективно в един език. Категорията едносъставност има общи формални, същностни и функционални характеристики в български, руски и английски език. Терминът „едносъставни изречения“ е въведен за пръв път от руския учен А. А. Шахматов. По думите му едносъставни са изречения, които „не представляват словесен израз на тези два члена, на които се „разпада“ всяка психологическа комуникация“ (Шахматов 2001: 49). На тази обща за трите езика база, а именно наличието на конструкции, в които не е

необходимо да са включени два главни члена, може да се извлече частното, отличителното във всеки един от разглежданите езици. Като провокативна тема, заслужаваща внимание и по-ангажирано проучване, се оформи обмислянето на приложима и за английския език класификация на глаголно-личните¹ едносъставни изречения, която ще улесни евентуално тяхно бъдещо проучване и ще ги представи като специфични и налични в езика конструктивни елементи.

В повечето материали на английски учени, на които попаднахме в процеса на изследване на набеязания проблем (О. А. Йесперсен, *A Modern English Grammar on Historical Principles*, 1961; Ф. Палмер, *Grammar*, 1971; Л. Г. Александер, *Longman English Grammar*, 1998), липсва изчерпателна информация за едносъставните изречения в английския език. В някои трудове този тип изречения дори изобщо не се споменава. В други, например В. Каушанская и кол. (2008); Н. Кобрина и кол. (1999) към глаголните едносъставни изречения биват отнесени само тези, които са с глагол в инфинитна форма. Извън вниманието на горепосочените автори остават едносъставните изречения с финитни глаголни форми, а именно те и липсата на данни за спецификата им привлякоха нашето внимание. Подкрепа на идеите си за съществуването на едносъставни глаголно-лични изречения в английския език намерихме у Л. Бархударов, Д. Щелинг (1973) и А. Смирницки (1957). Работите им принадлежат към втората половина на миналия век, но може би техните идеи са живи и продуктивни. От по-съвременните учени, заети в областта на английския синтаксис, се откроява името на Т. Камянова (2017). Т. Камянова твърди, че в английския език едносъставните структури са слабо разпространени и към тях могат да се причислят малка група изречения, основно подбудителни и възклицателни (Камянова 2017: 620).

За да съберем актуална информация за състоянието на интересуващия ни проблем, изместихме първоначалния фокус на анализа, който беше насочен основно към едносъставността, и се насочихме към съвременните проучвания на императивните изречения. Такива откриваме в трудовете на А. Даунинг и Ф. Лок (2006), Л. Дж. Бринтън и М. Д. Бринтън (2010), Б. Артс (2011), Дж. Лийч и Я. Свартвик

¹ Н. М. Пипченко (2008) класифицира глаголните едносъставни изречения на лични и нелични (Пипченко 2008: 91). За целите на настоящия труд изглежда подходящо да използваме термина **глаголно-лични едносъставни изречения**, за да ги разграничим от неличните глаголни изречения, в чиято структура се включва инфинитив или безличен глагол.

(2013). Посочените автори обръщат внимание, че наличието на подлог в императивните изречения не е obligatorно.

Така или иначе, фактите, засягащи едносъставните изречения в английския език, са пределно оскъдни. Отреденото им периферно и твърде незначително място в английския синтаксис обяснява констатираната липса на специален интерес. Ситуацията с тяхното незаслужено пренебрегване ни се струва неприемлива. Проблемите, набелязани в настоящата статия, са част от обширно изследване, посветено на функционирането на едносъставните изречения в български, руски и английски език.

Обект на изследване на конкретната публикация са едносъставните глаголно-лични изречения в английски, руски и български език, като основният акцент пада на едносъставните глаголно-лични изречения в английски език. Оттам централното предизвикателство е мястото на категорията *едносъставност* в съвременния английски език.

Целта на статията е да докажем, че в английския език съществуват глаголно-лични едносъставни изречения, които имат свои специфични особености в съпоставка с аналогични конструкции в български и руски език.

Работната хипотеза, на която се позовава настоящата научна разработка, е, че императивните изречения в английския език принадлежат към групата на едносъставните глаголно-лични изречения и по-конкретно – към определено-личните и обобщено-личните. За да докажем своето твърдение, ще опитаме да открием общи черти между интересуващите ни изречения в английски, български и руски език и да предоставим достатъчно доказателства за причисляването на императивните изречения към групата на едносъставните.

По-горе кратко обрисовахме положението с липсващата в английските източници фактология. В български и руски език, за разлика от английски, едносъставността е задълбочено проучена. В двата славянски езика едносъставните глаголни изречения се делят на определено-лични, неопределено-лични и обобщено-лични. В английския език неопределено-личните изречения могат да бъдат само двусъставни (Камянова 2017: 625). В руски и български език този тип изречения неопределено-лични могат да бъдат както едносъставни конструкции, така и двусъставни. Ср.: *Somebody looked for you* (неопределено-лично двусъставно изречение); *Тебя искали* (неопределено-лично едносъставно изречение), но и *Кто-то/Некто тебя искал* (двусъставно); *Търсиха те* (неопределено-лично едносъставно изречение), но *Някой те търсеше* (двусъставно).

В настоящата научна разработка ще се опитаме да докажем, че в английския език има убедителни основания да се отграничат определено-лични и обобщено-лични едносъставни изречения; макар да се отличават по структура, те служат като функционални аналози на познатите класове в българския и руския език.

За отправна точка на нашия анализ ще послужи „детайлът“, че глаголът в определено-личните изречения може да стои и във форма за повелително наклонение (Бабайцева 1968: 32). Това подкрепя работните ни съображения за корекции в класификацията на императивните изречения в английския език и възможното им причисляване към групата на определено-личните. *Look at him!* (Smith 2001:15), *Don't live this old life* (пак там: 16), *Don't talk to me about life* (Adams 2002: 89), *Shut up* (пак там: 105). В посочените стандартни изречения липсва експлицитно изразен подлог, но те са еднозначно насочени към точно определен събеседник, което ни дава основание да ги класифицираме като определено-лични, точно както уверено бихме класифицирали аналозите им в български и руски език.

Няма как да се пренебрегне фактът, че за разлика от определено-личните едносъставни изречения в български (*Разбирам!*) и руски език (*Понимаю!*), където наличието на флексия се явява ключово за тяхната класификация, в английския език флексия липсва. В подобни конструкции в английския език е задължителна употребата на подлог: * *Understand!* (I/you/we/they understand). А последното отново дава основание да възприемаме като същински определено-лични едносъставни изречения точно и единствено императивните конструкции в английския език.

В своя работа, посветена на английския синтаксис, А. Н. Смирницки отбелязва, че повелителното изречение има за цел да подбуди слушателя към действие (Смирницки 1957: 259). Авторът дава примери с повелителни изречения като *Talk!* и *Stop!*, в които липсва пряко изразен подлог, но тяхната конотация ясно показва, че са насочени към събеседника, т.е. те имат точно определен адресат. Позицията на А. Н. Смирницки съответства на съображението да разпознаваме повелителните изречения като определено-лични.

Разбиранията на Л. С. Бархударов и Д. А. Щелинг (1973) също подкрепят хипотезата за принадлежността на императивнитивни изречения към групата на едносъставните определено-лични. Подбуждането към действие често е свързано с формата за 2 л. ед. ч. и мн. ч. на глагола, макар тази форма да не е ясно изразена чрез флексия в английския език (Бархударов, Щелинг 1973: 278). Двамата изследовате-

ли регистрират факта, че в английския език едносъставните глаголни изречения се срещат доста по-рядко от двусъставните. Причините за това трябва да се търсят в аналитизма на английския език, което прави наличието на подлог в изречението наложително. Ако вземем глагол като *read* и той не е употребен като императив (*Read!*), едносъставно изречение от вида на **Read* се оказва невъзможно, тъй като незаетата позиция на подлога може да се заеме от *I, you, we, they* за сегашно време и всички лични местоимения (*I, you, he, she, we, they*) в минало време. В българския и в руския език са абсолютно уместни изречения като: *Чета; Четеш; Четем, Четете, Четат; Читаю, Читаеш, Читаем, Читаете, Читают*, т.е. налична е почти пълната парадигма за лице, без третоличната форма.

Не можем да оставим без внимание и другата възможна посока на разсъждения, отчитаща съотношението едносъставност (като специфична пълнота) – елипсис. В своята книга „Структура на простото изречение в съвременния английски език“ („Структура простого предложения современного английского языка“) от 1966 г. Л. С. Бархударов изказва мнението, че подбудителните изречения спадат към групата на елиптичните, тъй като в тях е изпуснат подлогът местоимение *you* (Бархударов 1966: 183). Авторът отбелязва, че съществуват подбудителни изречения, в които подлогът *you* е неизменна част от структурата, т. е. подлогът е изразен експлицитно (пак там: 183). Не можем да се съгласим с Л. С. Бархударов по този въпрос, понеже в тази си разработка той отрича съществуването на категорията едносъставност като цяло, приравнявайки я с категорията елиптичност. Според него и номинативните изречения от рода на *A sunny midsummer day* също трябва да се разглежда като елиптични, с елипса на *It was* (пак там: 184).

Р. Лонг твърди, че когато директната молба (*request*) няма явно изразен адресат, за такъв се възприема *you* в единствено или множествено число (Лонг 1961: 77). Един типичен и често срещан пример, като *Open the window!*, показва, че е изпуснат подлогът *you*, но адресатът е ясен². Изглежда съвсем логично подобно изречение да може да се класифицира като определено-лично.

² В посочения пример подлогът може лесно да бъде възстановен, като това няма да повлияе на повелителния характер на изречението: *You open the window!*. Доказателства за елиптичната природа на подлога *you*, т.е. за факултативната му позиция в подобни изречения, могат да се открият в изследванията на Бринтън (Бринтън 2010: 238), Лийч и Свартвик (Лийч, Свартвик 2013: 300), Даунинг и Лок (Даунинг, Лок 2006: 192).

Н. С. Валгина също специално отбелязва, че повелителното наклонение във форма за 2 л. ед. и мн.ч. подбужда събеседника към действие (Валгина 2003: 156), а директният превод на българските и руските изречения *Мълчи!* (*Мълчете!*); *Замолчи!* (*Замолчите!*) на английски език с *Shut up!* показва, че императивното изречение може да се класифицира като определено-лично едносъставно изречение.

Б. Артс посочва, че императивните изречения в английския език обикновено се интерпретират като указания (directives), които говорещият отправя към своя събеседник (Артс 2011: 219). Авторът използва следните примери, за да представи структурата на императивните изречения: *Have a guess; Hang on; Think; (Do) be careful!* (пак там: 219). Тези изречения могат да се преведат на български и на руски език по следния начин³: б.е. *Предположи; Изчакай; Помисли; Внимавай;* р.е. *Догадайся; Подожди; Подумай; Берегись.* Посочените примери на английски език и техните преводни аналози в български и руски език дават основание за причисляването на императивните изречения към класа на определено-личните едносъставни изречения.

И накрая – изречения от типа на *Always do your best; Believe it or not* подсказват още нещо – в английския език не са необичайни и обобщено-личните глаголни изречения. В своето изследване на едносъставните изречения в руския език В. В. Бабайцева посочва, че идеята за обобщеност може да се придаде чрез всяка глаголна форма, а глаголът в обобщено-личните изречения може да е във формата за 2 л. ед. и мн. ч. в повелително наклонение (Бабайцева 1968: 47). Според В. В. Бабайцева „такива изречения обикновено съдържат призови, наставления, поучения или съвети, които се отнасят към всички лица въобще или към множество обобщени лица“ (пак там: 48). В английската научна литература пословиците и идиоматичните изрази обикновено се причисляват към повествователните или императивните изречения. Характерната семантика обаче ни позволява да отнесем някои от пословиците към групата на обобщено-личните глаголни изречения: *Bite the bullet; Get your act together.* В тях е представена идеята за генерализация и общовалидност. За Н. С. Валгина основна отличителна черта на глаголните форми в обобщено-личните изречения е тяхната „извънвремовост“ („вневременность“) (Валгина 2003: 160), а именно тя е и отличителна черта на пословиците, т.е. тяхната „необвързаност“ с определен времеви план.

³ Преводите на цитатите тук и нататък са мои – Ц. Й.

Е. Н. Платонова посочва, че три типа едносъставни изречения имат място в оформянето на структурата на руските пословици и това са обобщено-личните, инфинитивните и безличните изречения (Платонова 2010: 101). Обобщено-личните изречения не са свързани с конкретно събитие или процес, а с обобщена извънезикова ситуация, която не е локализирана във времето и пространството (пак там: 101). Подобна позиция заема и П. А. Лекант. Според него най-голяма степен на обобщеност се съдържа именно в пословиците, в които отсъства идеята за индивидуалност, а обобщеното значение съответства на афористично-назидателното им съдържание (Лекант 2004: 141 – 142). Това дава напълно логични основания да класифицираме ред английски пословици и поговорки като обобщено-лични едносъставни изречения.

За формализиране на класификацията ни се струват удобни термините, получени чрез калкиране на традиционно възприетите за българския и руския език: *definitely personal one-member sentences* (определено-лични едносъставни изречения) и *generalized personal one-member sentences* (обобщено-лични едносъставни изречения). Разбира се, възможностите са повече, включително за базовите еднокомпонентност – едносъставност → едносъставно изречение. Н. А. Кобринна предпочита термина **single-nucleus sentence** – Кобринна и кол., 1999, с. 230). В английско-руския речник по лингвистика и семиотика (*English-Russian Dictionary of Linguistics and Semiotics*) под редакцията на А. Н. Баранов и кол. (2001) е използван концептът **mononuclear sentence** – Баранов и кол., 2001, с. 463. И двата предложени термина ни се струват подходящи и отговарят на природата на едносъставните изречения. Двусъставните изречения са назовани **double-nucleus** в труда на А. Кобринна и кол. (1999, с. 230), докато в речника на А. Н. Баранов и кол. (2001) се използва терминът **two-member sentences**. За да се запази терминологичното равновесие едносъставност – двусъставност, ни се струва уместно да се придържаме съответно и към термина **one-member sentences**.

*

Липсата на задълбочени проучвания на едносъставните изречения в английския език е сериозна трудност при ситуирането на проблема му по линията на съпоставка с двата славянски езика. Въпреки това се надяваме, че чрез директно сравнение с аналогичните класове изречения в български и руски език представихме достатъчно основания да се твърди, че определено-личните и обобщено-личните изречения не са непознати и за английския език.

Като определено-лични могат да се определят императивните изречения, а примери за обобщено-лични изречения предлагат и английските пословици и поговорки.

Настоящите споделени идеи нямат претенции за пълнота и изчерпателност. Целта на статията е по-скоро да провокира интерес към засегнатата тема. Струва ни се, че категорията едносъставност незаслужено остава извън вниманието на лингвистите, които се занимават с изучаване на английския синтаксис. А категорията е продуктивна и предизвикателна. Убедени сме, че разглеждането на интригуващите ни класове изречения (през сравняване на класификацията, структурата, типовата семантика, функционирането им) отваря нови перспективи и в съпоставителен план.

ЛИТЕРАТУРА

- Артс 2011:** Aarts, V. *Oxford Modern English Grammar*. Oxford University press, 2011.
- Бабайцева 1968:** Бабайцева, В. В. *Односоставные предложения в современном русском языке*. [Babajtseva, V. V. *Odnosostavnye predlozheniya v sovremennom russkom yazyke*.] Москва: Просвещение, 1968.
- Баранов, Добровольский, Михайлов, Паршин, Романова 2001:** Баранов, А. Н., Добровольский, Д. О., Михайлов, М. Н., Паршин, П. Б., Романова, О. И. *Англо-русский словарь по лингвистике и семиотике*. [Baranov, A. N., Dobrovol'skij, D. O., Mihajlov, M. N., Parshin, P. B., Romanova, A. N. *English-Russian Dictionary of Linguistics and Semiotics*.] Москва: Азбуковник, 2001.
- Бархударов 1966:** Бархударов, Л. С. *Структура простого предложения в современном английском языке*. [Barhudarov, L. S. *Struktura prostogo predlozheniya v sovremennom anglijskom yazyke*.] Москва: Высшая школа, 1966.
- Бархударов, Щелинг 1973:** Бархударов, Л. С., Штелинг, Д. А. *Грамматика английского языка*. [Barhudarov, L. S., Shteling, D. A. *Grammatika anglijskogo yazyka*.] Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 1973.
- Бринтън 2010:** Brinton, J. L., Brinton, M. D. *The structure of Modern English: A linguistic introduction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2010.

- Валгина 2003:** Валгина, Н. С. *Современный русский язык: Синтаксис*. [Valgina, N. S. *Sovremennyy russkij yazyk: Sintaksis*.] Москва: Высшая школа, 2003.
- Даунинг, Лок 2006:** Downing, A, Locke, P. *English grammar. A university course*, 2d ed. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2006.
- Камянова 2017:** Камянова, Т. *English Grammar. Грамматика английского языка: Теория и практика*. [Kamyanova, T. *Grammatika anglijskogo yazyka: Teoriya i praktika*.] Москва: Эксмо, 2017.
- Каушанская, Ковнер, Кожевникова, Прокофьева, Райнес, Сквирская, Цырлина 2008:** Каушанская, В. Л., Ковнер, Р. Л., Кожевникова, О. Н., Прокофьева, Е. В., Райнес, З. М., Сквирская, З. Е., Цырлина, Ф. Я. *Грамматика английского языка (на английском языке)*. [Kaushanskaya, V. L., Kovner, R. L., Kozhevnikova, O. N., Prokof'eva, E. V., Rajnes, Z. M., Skvirskaya, Z. E., Tsyrlina, F. Ya. *Grammatika anglijskogo yazyka (na anglijskom yazyke)*.] Москва: Айрис пресс, 2008.
- Кобрина, Корнеева, Осовская, Гузеева 1999:** Кобрина, Н. А., Корнеева, Е. А., Осовская, М. И., Гузеева, К. А. *Грамматика английского языка. Морфология. Синтаксис*. [Kobrina, N. A., Korneeva, E. A., Ossovskaya, M. I., Guzeeva, K. A. *Grammatika anglijskogo yazyka. Morfologiya. Sintaksis*.] Санкт-Петербург: Союз, 1999.
- Лекант 2004:** Лекант, П. А. *Синтаксис простого предложения в современном русском языке*. [Lekant, P. A. *Sintaksis prostogo predlozheniya v sovremennom russkom yazyke*.] Москва: Высшая школа, 2004.
- Лийч, Свартвик 2013:** Leech, G., Svartvik, J. *A Communicative Grammar of English*. New York: Routledge, 2013.
- Лонг 1961:** Long, R. *The Sentence and its Parts. A Grammar of Contemporary English*. Chicago: The University of Chicago Press, 1961.
- Пипченко 2008:** Пипченко, Н. М. *Современный русский язык. Синтаксис словосочетания и простого предложения*. [Pipchenko, N. M. *Sovremennyy russkij yazyk. Sintaksis slovosochetaniya i prostogo predlozheniya*.] Минск: БГУ, 2008.
- Платонова 2010:** Платонова, Е. Н. *Односоставные предложения как средство формирования обобщенной семантики пословиц* [Platonova, E. N. *Odnosostavnye predlozheniya kak sredstvo formirovaniya obobshhennoj semantiki poslovits*.] // Вестник Мос-

ковского государственного областного университета, 2010. Кн. 3, 100 – 105.

Смирницки 1957: Смирницкий, А. Н. *Синтаксис английского языка*. [Smirnitskij, A. N. Sintaksis anglijskogo yazyka.] Москва: Литературы на иностранных языках, 1957.

Шахматов 2001: Шахматов, А. А. *Синтаксис русского языка*. 3-е изд. [Shahmatov, A. A. Sintaksis russkogo yazyka.] Москва: УРСС, 2001.

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Douglas Adams 2002: *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*. New York: Ballantine Books, 2002.

Zadie Smith 2001: *White teeth*. New York: Penguin Books, 2001.